

Matts-Ersgården i Olsbenning

Restaurering av bagarstugan

Antikvarisk kontroll

Olsbenning 1:5
Karbennings socken
Västmanland

*Helén Sjökvist
Anders Eriksson*

Innehållsförteckning

Inledning	4
Bakgrund	4
Genomförande	5
Bilder	7
Referenser	12
Kart- och arkivmaterial	12
Otryckta källor	12
Tekniska och administrativa uppgifter	12

Utgivning och distribution:
Stiftelsen Kulturmiljövård Mälardalen
Stora gatan 41, 722 12 Västerås
Tel 021-80 62 80
Fax 021-13 20 76
E-post info@kmmd.se

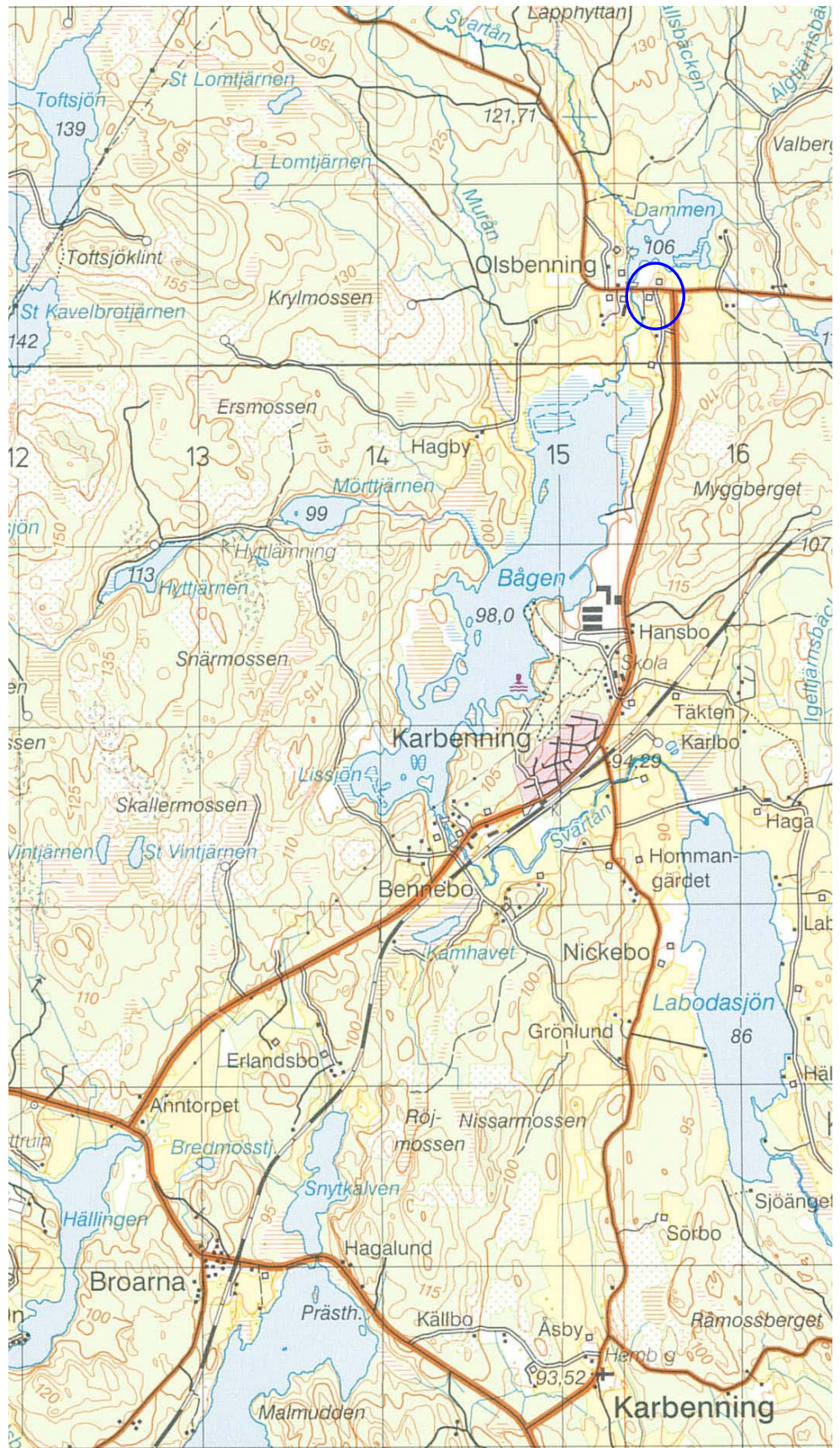
© Kulturmiljövård Mälardalen 2006

Omslagsfoto: Entré till bagarstugan. Foto: Helén Sjökvist, Kulturmiljövård Mälardalen.

Kartor ur allmänt kartmaterial © Lantmäteriet Gävle 1998. Dnr 507-99-498.

ISSN: 1653-7408
ISBN 10: 91-85591-50-5
ISBN 13: 978-91-85591-50-3

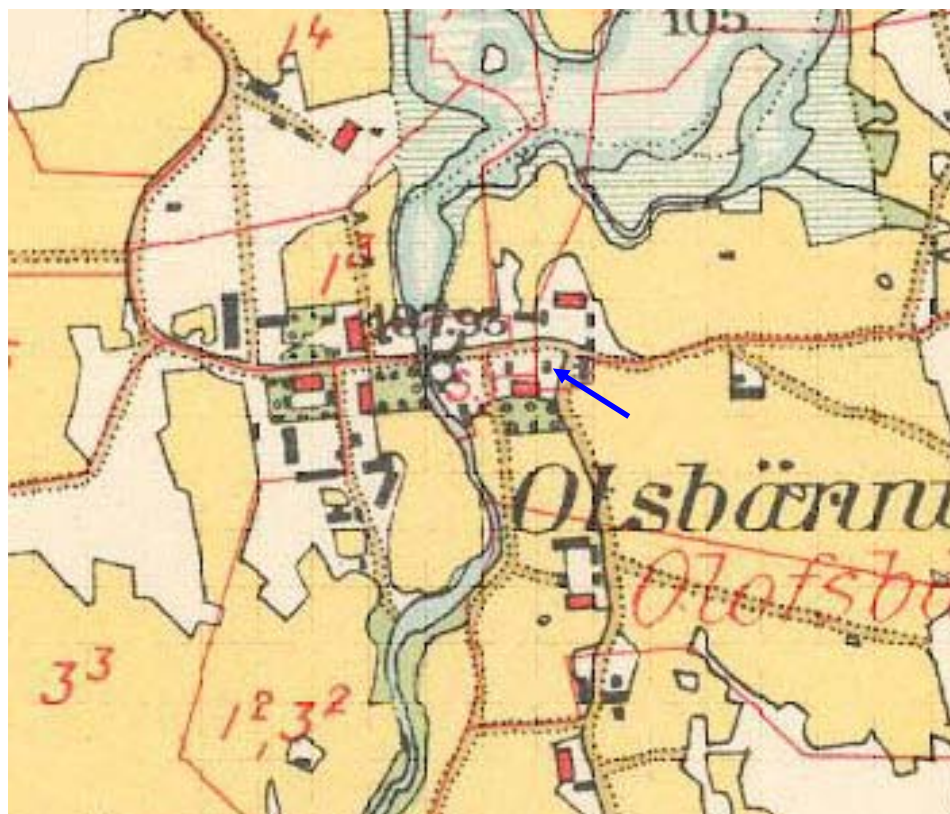
Tryck: Kulturmiljövård Mälardalen 2006

Figur 1. Olsbennings läge markerat med ring på Gröna kartan 12G SV Avesta.

Inledning

Länsstyrelsen i Västmanland tog 2003-04-24 beslut om att bevilja statliga byggnadsvårdsbidrag för renovering av bagarstugan, östra flygelbyggnaden, på Matts Ersgården, Olsbenning 1:5, Karbenning socken, Norbergs kommun. Västmanlands läns museum utsågs av ägaren till antikvarisk kontrollant. Olsbenning är riksintresseområde för kulturmiljövården [U 14]. Arbetet med rapporten är slutfört av Stiftelsen Kulturmiljövård Mälardalen

Figur 2. Bagarstugans läge i Olsbennings by markerat med blå pil på den ekonomiska kartan uppmätt 1908. Ej skalendig.

Bakgrund

Olsbenning

Olsbenning är beläget i den norra delen av Västmanlands län, i Norbergs kommun. Byn är en typisk bergsmansby och rester av hyttan är tydliga centralt i byn. Det har funnits en hytta i byn åtminstone från tidig medeltid fram till 1876.¹ Dammsystemet

¹

<http://www.u.lst.se/u/amnen/Kulturmiljo/Riksintressen/Riksintressenomraden.htm>

för hyttanläggningen finns kvar och under en period fanns även såg och kvarn på samma plats som hyttan. I byn ligger idag fem gårdar samlade. Gårdarna har stora mangårdsbyggnader uppförda under 1800-talet.

Byns mangårdsbyggnader är tydliga och välbevarade exempel på de välbärgade bergsmännens byggnadskonst. Landskapet är öppet med sammanhängande åkermark runt om bebyggelsen. Jordbruket gav viktiga inkomster vid sidan om bergsbruket, i synnerhet då bergsbruket började minska i betydelse i slutet av 1800-talet.

Byn har varit föremål för särskilt stora satsningar på byggnadsvård genom ett byggnadsvårdsprojekt som startade 1999 som ett samarbete mellan Länsstyrelsen och Olsbennings byalag.

Bagarstugan

Bagarstugan ligger placerad som en östlig flygel till mangårdsbyggnaden på Olsbenning 1:5. Byggnaden har från början troligen varit uppförd som en loftgångsbyggnad som byggts om och till någon gång under 1800-talets slut och då fått dagens utseende. Byggnaden är flyttad till platsen. Del av byggnaden är uppförd med en liggstomme, andra delen består av en stolpresningskonstruktion. Stommen är klädd med stående locklistpanel. Under byggnadens södra del finns en källare murad i slaggsten. Taket är täckt med enkupigt lertegel med en plåtskoning i nederkant. Även nocken och överliggare är utförda i falsad plåt i korta längder. Plåten var dålig och hade orsakat läckage i ett av övervåningens rum mot öster. Stommen är avfärgad med röd slamfärg. Fönsterfoder samt dörrömfattning är målade med vit oljefärg, fönsterbågarna är ljus blågrå. Dörr på gavel är svarttjärad, entrédörren till bagarstugan är målade med grön oljefärg.

Genomförande

Arbetet med restaureringen av bagarstugan är utförd av Roger Jernström enligt anvisningar från Västmanlands läns museum.

Syllstockar

Syllstockarna på den norra och södra fasaden har bytts, på övriga sidor har de reparerats. De befintliga syllstockarna var delvis så kraftigt rötskadade att man var tvungen att nytillverka till gavlarna.

Panel

Panelen var bitvis mycket dålig och stora delar behövde därför bytas. Framförallt var panelen dålig på knutlådorna samt i nederkant på fasaderna. Utgångspunkten var att så mycket som möjligt av befintlig panel skulle behållas. Även befintlig spik skulle återanvändas i möjligaste mån. Problem uppstod i och med att vissa panelbräder var så breda att det blev svårt att få tag i nytt virke med samma dimension. Vissa panelbräder kapades och skarvades samman med nytt virke för att kunna tillvaratas. Generalskarvar undveks och ny panel blandades med gammal för att slutresultatet skulle bli så lika befintligt som möjligt. Panelen avfärgades med en röd slamfärg. Dropplisten i nederkant på panelen byttes runt om.

Taket

Undertaket var bitvis mycket dåligt. Några tegelpannor var trasiga. Plåtavteckningarna i nederkant, pånock och på skorsten var mycket dåliga och samtliga plåtar måste bytas. Även vindskivorna var kraftigt rötskadade.

De partier i undertaket som var dåliga reparerades, förutom takfoten så rörde det sig inte om några större partier. Nytt material följde befintligt material vad gäller utformning och ursprungskvalité. Trasiga tegelpannor kasserades och ersattes med begagnade av samma modell och i bra skick. Nya plåtavteckningar tillverkades av galvad plåt och korta längder. Plåtarna står ommålade i 3-5 år innan de målas med traditionell linoljefärg. Vindskivorna nyttillverkades efter befintliga. De befintliga hade en dekorativ utformning som kopierades.

Fönster

Fönsterbågarna skrapades rena från löst sittande färg. Kittet togs bort, bågarna grundoljades och grundmålades med traditionell linoljefärg. Nytt kitt består av linoljekitt. Slutstrykning gjordes med traditionell linoljefärg enligt färgsättningsförslag. Inga lagningar behövde göras på fönsterbågarna.

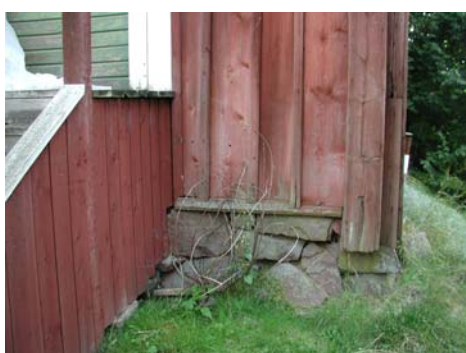
Färgsättning

Länsmuseet har vid en besiktning utförd 2003-09-22 tagit fram ett färgförslag till bagarstugan. Byggnaden har idag en relativt traditionell färgsättning med en fasad avfärgad med falurödfärg, fönster- och dörrfoder har en vit kulör. Fönsterbågarna har en ljus blågrå färg. Entrén är avfärgad i en grön kulör. Eftersom existerande färglager har flagat kraftigt, har det varit svårt att få fram tillfredsställande färgtyper. Dagens färgprover med standardfärger gör att det ibland är svårt att hitta exakta kulören.

Detalj:	Kulör idag:	Äldre kulör:	Föreslagen kulör:
Fönsterbågar	RAÄ 4A-36	Gråblå (Kimrök)	Linoljefärg S 3502-Y
Fönsterfoder	Vit	Gröngrå (Grön umbra eller blandning av kromoxid och kimrök)	Linoljefärg S 3005-G80Y
Omfattning entré, bagarstuga	Vit	Ljust grön (kromoxidgrön)	Linoljefärg S 3020-G30Y
Entré dörrar bagarstuga	Gröna S 6020-G30Y	Mahogny röda (Bränd Terra)	Linoljefärg S 6030-Y70R
Dörr på gavel	Svart (tjärad)	Svart (tjärad)	Dalbränd trätjära pigmenterad med kimrök

Bidrag utgick ej för renovering av dörren. Inga omfattande renoveringsarbeten har genomförts på denna.

Bilder

Figur 3. Överst t.v: Bagarstugan från nordöst före renoveringen. Digitalfoto VLM.

Figur 4. Överst t.h: Skadade vindskivor på norra gaveln. Observera den lilla profileringen en bit upp på vindskivan. Digitalfoto VLM.

Figur 5. Mitten t.v: Skadad panel på östra fasaden. Digitalfoto VLM.

Figur 6. Mitten t.h: skadad panel och syll på norra gaveln. Digitalfoto VLM.

Figur 7. Nederst t.v: skadad syll på södra gaveln. Digitalfoto VLM.

Figur 8. Nederst t.h: Anslutning mellan trappa och sydvästra knuten. Digitalfoto VLM.

Figur 9. Överst t.v: Fönster på östra fasaden före renoveringen. Foto: VLM.

Figur 10. Överst t.h: Nordöstra knuten, rötskador mot marken. Foto: VLM.

Figur 11. Nederst t.v: Skadad takefot vid gavevröste på norra gaveln. Foto: VLM.

Figur 12. Nederst t.h: Dörrpar på norra fasaden före renoveringen. Foto: VLM.

Figur 13 .Överst: Östra fasaden efter renoveringen. Foto: Kulturmiljövård Mälardalen.

Figur 14. Nederst: Västra fasaden efter renoveringen. Foto: Kulturmiljövård Mälardalen.

Figur 15. Överst: Skarvning av panel på den östra fasaden. Foto: Kulturmiljövård Mälardalen.

Figur 16. Nederst: Södra fasaden efter renovering. Foto: Kulturmiljövård Mälardalen.

Figur 17. Överst: Norra gaveln efter renovering. Foto: Kulturmiljövård Mälardalen.

Figur 18. Nederst: Ny fotränna och nockplåt samt skorstensbuv. Västra fasaden. Foto: Kulturmiljövård Mälardalen.

Referenser

Kart- och arkivmaterial

Ekonomiska kartan uppmätt 1908.

Otryckta källor

Eriksson, Anders: VLM dnr 00:14-310, Färgsättningsförslag daterat 2003-09-22.

Sjökvist, Helén: VLM, dnr 00:14-310, skrivelse ang. Byggnadsvårdsrådgivning Mats-Ersgården hönshus och flyglar, daterat 2001-12-18.

Beskrivning av Riksintresseområden:

<http://www.u.lst.se/u/amnen/Kulturmiljo/Riksintressen/Riksintressenomraden.htm>

Tekniska och administrativa uppgifter

Kulturmiljövård Mälardalen nr	06000
Länsstyrelsen dnr	434-2584-02
Västmanlands läns museum dnr	00:14-310
Fastighetsbeteckning	Olsbenning 1:5
Landskap	Västmanland
Län	Västmanland
Socken	Karbenning
Kommun	Norberg
Ägare-beställare	Bengt-Olof Andersson Mariagatan 11 738 35 NORBERG
Entreprenör	Kuro Bygg Roger Jernström Karbenning by 738 92 NORBERG Tele: 0223-611 91
Antikvarisk kontroll	Västmanlands läns museum Anders Eriksson Slottet 722 11 VÄSTERÅS